

ELŐSZÓ

Sejtettem, hogy nagyon nehéz lesz.

Már a legelején világossá vált számomra, hogy későn fogtam hozzá, az utolsó pillanatot sikerült megragadnom, hogy ez a könyv létrejöhessen, hiszen az áldozatok hozzátartozói már idős emberek. Közülük sokan nem is élnek...

Hetven év távlatából szemlélve az 1944–45-ben lezajlott délvidéki mézárásokkal kapcsolatban azt gondolhatnánk, hogy a sebek behegedtek, már nem sajognak oly nagyon, hogy szunnyadozik az érzelem, ami felülkerekedik az értelmén. Koránt sincs így. Könnyeket láttam. Múltba révedő, könnyfátyolos tekintetekből fakadtak. Fájdalmas sóhajokat hallottam. El-elcsukló hangon közölt történeteket. Kegyetlen múlton változtatni nem tudó tehetetlenségérzéstől félbeszakadt mondatokat. Tudtam, hogy minden alkalommal a múlt idő készítette varratok alatt soha be nem gyógyuló sebeket tépek fel, hogy látogatásom nyugtalanságot, az átélt fájdalmak borzalmas emlékeit idézik fel a szívekben, felkavarja az évtizedek óta visszafojtott indulatokat.

2012 szeptemberében született meg bennem a gondolat, hogy egy egészen más szemszögből világítok rá az akkor történetekre. Hiszen sokan sokféleképpen megírták már a vérengzések ok-okozati összefüggéseit, de az áldozatokat hétköznapi mivoltukban még nem mutatta be senki. Egyetlen könyv vagy kiadvány sem foglalkozik ennyi ártatlanul kivégzettnek a személyével, életével, érzéseivel. Ettől más ez a könyv: benne megnyilvánul a tragédiát átélt huszonhat család élete, a körülmények, amelyek között a mindennapjaik teltek, az elválás borzalmas pillanatai. E könyvben megelevenednek a tömegsírban nyugvó arcok, tekintetükkel elbeszélük életük utolsó néhány hetét. Segítenek elképzelni és átélni az olvasó számára azokat a borzalmakat, amelyeknek az áldozatai lettek...

Azt hittem, nehezebb és hosszadalmasabb munka lesz felkutatni a hozzátartozókat. De – ha szabad ily módon kifejeznem magam – kellemesen csalódtam: ők maguk ajánlották sorstársaikat, elérhetőségeket kaptam tőlük. Többórás beszélgetések sora indult el azoknak az embereknek az otthonában, akik még személyesen ismerték az áldozatokat. Akiknek lelkében és emlékezetében éppoly elevenen élnek még ma is, mint 1944 előtt...

A legtöbbjük felkészülten várt rám. Régi, megfakult, mindaddig a napig féltve őrzött fényképekkel és egyéb személyes dokumentációkkal borított asztal fogadott. Ezeket a fotókat még senki idegen nem láthatta, csak e könyv kedvéért kerültek elő hetven év elmúltával titkos rejtekükből... Ezeket nekem mutatták meg először, mert a hozzátartozók közül sokan úgy vélték, hogy e kincset – az elmondottakkal együtt – rám bízák. Az első beszél-

getés alkalmával világossá vált számomra, hogy az interjúalanyaim szerint egy esetlegesen maradandó hangfelvétel veszélyt jelenthet számukra. Ezért nem dolgozhattam kismagnóval. Érthető, hogy akik most elmondtak mindent, amiről hetven évig nem beszélni sem mertek, nevüket és személyüket is el kívánják hallgatni. És itt a szerző nem akadékoskodhat, nem erőltetheti a dolgot. El kell fogadnia az interjúalanyok feltételeit, hiszen a téma önmagában is fájó, ugyanakkor sokuk szerint még mindig veszélyt rejtő...

Jegyzeteltem szinte minden szót. Közben figyeltem az érzelmek felszínre törését, az el-elrévedő tekinteteket, a félbeharapott mondatokat, a bágyadtan legyintő kézfejek lassú táncát... Igyekeztem a legapróbb részletekig megtudni mindent az áldozatokról, úgy a külső, mint a belső jellemvonásairól. Nemcsak az élém rakott fényképék nyújtotta látványra hagytakoztam, hanem kíváncsi voltam mindenre, ami ezekkel az emberekkel kapcsolatos. Nagyon sok információt szedtem össze ily módon, melyeket az interjúk elkészülte napján még vázlatként papírra – pontosabban számítógép-képernyőre – vettem. Nem várhattam vele, nehogy összekeveredjenek a szerzett információk és a bennem is felébredő érzelmek. Mert minden egyes interjú alkalmával magam is részesévé lettem az adott élettörténetnek, belőlem is ott maradt valami minden hozzátartozó otthonában...

A kéziratok legjava 2013 januárjában elkészült. De folyamatos kiegészítésre volt szükség, attól függően, hogy hogyan éltem át újra és újra önmagamban a hallottakat. A végleges szövegváltozattal áprilisa készültem el, és olyan érzés volt ez, mint amikor az édesanya először tarthatja karjaiban elsőszülött gyermekét. Hónapokig dolgoztam rajta, de folyton úgy éreztem, kell még valami, hogy még mindig nem teljes, ki kell egészítenem, mert valahogy „nem életképes még”. Pátyolgattam, dédelgettem, újra meg újra átolvastam, ízlelgettem, mígnem megszületett. Most itt van Önök előtt. Leteszem huszonhat ártatlan áldozat életét az Olvasó kezébe, hogy ezáltal magamból is átadjak egy kis részt. Azt, ami hónapokig meghatározta a mindennapjaimat: az együttérzést, a hozzátartozók és velük együtt a délvidéki magyarság fájdalmát...

Nem volt könnyű, de végig kellett csinálnom.

Értük.

Azokért, akik az életükkel fizettek az akkori politikai tévedésekért, a hatalomratörők gonoszságaiért, a kíméletlen házárdjátékért, melynek tétje az ő életük és családjuk jövője volt.

Azokért is, akiknek a gyász mellett a megaláztatás, a nélkülözés jutott osztályrészül.

Célom e könyvvel átmenteni néhány ártatlan áldozat emlékét az utókornak. Ezzel mintegy korán elrabolt és derékba tört életüket tenném folytonossá. Elérni, hogy aki ezt a könyvet elolvassa, annak a Zentai úti temető 44-es parcelláján, a Vergődő madár emlékműnél felállított márványtáblára vésett nevek ne legyenek közömbösek. Érezze, akárha személyesen ismerte volna őket.

Ebben a könyvben a kivégzetteknek olyan személyes emlékei, tulajdonságai, jellemvonásai és szokásai elevenednek meg, amelyekről senki nem tudhatott, csupán legközelebbi hozzátartozóik. Akik személyesen ismerték az áldozatokat. Ők szolgáltak olyan információkkal, amelyeket már régen belepett az idő és a feledés pora, amiről nem beszél(het)tek még családtagjaikkal sem, amiről negyvenhat éven át, 1944 őszétől 1990. október 14-éig

soha nem cikkeztek az újságok, amiről máig nem olvashatunk egy tankönyvben sem. Titkokra derül fény, a mindennapjaikra, az életükre...

A fényképek, amelyek a családi emlékek tárházának egy-egy mélyen elrejtett zugában rejtőztek, most helyet kapnak e könyv lapjain, és emberi közelségbe hoznak azok közül néhányat, akikért minden évben halottak napján megszólal a tömegsír felett őrködő harang. A budapesti Szent István-bazilikában pedig november utolsó vasárnapján, déli egy órakor mondanak engesztelő szentmisét az áldozatok lelki üdvéért.

Emlékük tovább él. Nemcsak szeretteik szívében. Ezután már e könyv lapjain is.

Rencsényi Hajnal Elvira

A hírhedt Sárgaház épülete, ide hurcolták el a magyarokat a kivégzések előtt (Szabadka)